

Istennek, hazának, tudománynak, - pro bono publico, - szabadon.

A Pápai Reformtus Kollégium laudációja

Ha egy 480 esztendő s intézmény a Magyar Örökség része lehet, az egyszerre örömteli döntés és igen elgondolkodtató tény. Örökségről szólván óhatatlanul a múlt felé fordulunk: valami érkezik, hozzánk jut, amit ránk hagytak elődeink, és mi erre büszkék vagyunk, de még inkább hálásak érte. Dicsőség és drága örökség kapcsán azonban könnyű a múltba-zárulás ígézetének engedni, - igen, adott a kísértés, hogy mást se tegyünk, mint az elődök hagyatékát vigyázzuk akár valóságos, akár szellemi múzeum-örként.

Pápa azonban másféle örökség. Éppen úgy örökség, ahogyan a bibliai ihletés áthatja a magyar szót: örökség. Az örökség akkor örökség, ha képes megnyitni a jövőt. A 16. századi reformáció idején, alig öt évvel Mohács után a pápai iskola-szervező elődök jól értették ezt a jövőt nyitó keresztyén igazságot. Eszerint mindaz, aki az Üdvözítő Krisztus felé hajlítja életét, tehát megtér, az mindig tanulni akar, hogy aztán boldog reményben, vigasztalásban, szent életben töltsen útját az Örökkévalóhoz. Luther, de különösen Kálvin egyértelművé teszi, hogy a keresztyén élet határozott jellegzetessége a docilitas, a taníthatóság. Csoda-e, ha Jókai híres jelmondata – („*Istennek, hazának, tudománynak*”), mely a pápai kollégium legrágább hagyománya, éppen ezt a másíthatatlan sorrendet rögzíti. Istennek előbb, és mindenek előtt, mert Istené minden, mert mi is Istenéi vagyunk, és mert mindig *itt és most* az Istené minden, és mi is *itt és most*, ebben a kicsiny országban vagyunk Istenéi. Itt most Európa peremvidékén, itt, egykor: a végvárban, ellenerők dúlásában, száműzetésben, újrakezdésben, megszüntetésben, és újrakeletkezésekben. Itt, ebben a hazában vagyunk Istenéi. És amíg van haza, addig van Pápa is. És ha nincs Pápa, akkor a haza is száműzetett, a haza is bezáratott!

És tudománynak! – ezt hirdeti és éli az újraszületett pápai kollégium, mert aki Istennek él, az ebben a hazában is, itt, a magyarok közt is a tudománynak él, hiszen megkapta a docilitas ajándékát. Méltán nevezték tehát a pápai reformtus kollégium nyomán magát Pápa városát Dunántúli Athénnek.

Ezzel, azt hiszem, válaszoltam a pápai reformtus kollégium történetének lényegét is. Az 1531-es alapítást most csak néhány évszámmal kell kiegészíteni, s előttünk az egész utóbbi fél évezred. A kollégium 1585-ben már kéttagozatos iskolaként működik, s ekkor rögzítik szabályzatát, melynek alapvonásai mindmáig érvényesek. 1804-ben Sárospatakkal és Debrecennel egyenrangú intézmény. 1861-től már jogakadémia, aztán 1876-tól tanítóképző működik falai között. Ma középiskola, alapfokú művészeti iskola és teológiai akadémia működik keretében, kiegészülve a felbecsülhetetlen értékű gyűjteménnyel. Mindeközben két nagy megszakítást kell feljegyeznünk: történt az első elűzetés 1752-ben, mikor a város urai, az Esterházyak bezáratták a kollégiumot, így az a közeli Adásztevelen működött sanyarú körülmények között harminc esztendeig. Aztán történt a második bezáratás 1952-ben, amikor a kommunista hatalom a „se Isten, se haza, és csak marxista tudomány” nevében likvidálta az intézményt, amely azonban 39 év után új életre kelt.

Pápai főnix? Bizonytalán így is leírható az eddigi történet, de ez önmagában még nem érdemesít magyar örökségre. Inkább a szabadság megélésének és visszanyerésének a készsége lehet az örökség nagy hozadéka. A hagyomány szerint az Esterházyak által elűzött kollégiumnak annyi diákja volt, hogy Adásztevelen, a szűk helységeken nem férvén, egy nagy eperfa alatt gyűltek órára a diákok. Innen a kollégium címere: az eperfa, és a felirata: szabadon tenyészik. Hol találjuk ezt a szabadságot? A pápai reformtus nyomda-állítók, Huszár Gálék szellemi teljesítményében? Az első magyar presbitériumot felállító Kanizsai Pálffy János bölcsességében? A gályarabságra hurcolt prédikátorok, Séllyei István és Kocsi

Csergő Bálint hűségében? A kantianus filozófus, nyelvújító, iskola-szervező Mándy Márton István zsenialitásában? A nagy triász, Petőfi, Jókai, Orlay Petrics Soma patriotizmusában? A tudós polihisztorok, Tarczy Lajos és Bocsor István kreativitásában? Szabó Imre prédikációiban? Trócsányi Dezső elmélyült filozófiájában? A 1956 utáni megtorlásokban kivégzett Gulyás Lajos mártírumban? Török István és Vályi Nagy Ervin teológiájában? A. Tóth Sándor művészet-pedagógiájában? Somogyi József szobraiban? Lőrincze Lajos nyelvertertésében? Nagy László és Csoóri Sándor verseiben? Bujáky Miklós és Kálmán Attila szervező zsenijében? Kifogynék a kérdésekből, ha mind-mind, egészen máig sorolnám a pápai kollégium neveltjeit, diákjait, tanárait – akik szabadon tenyésztek, nőttek, és lettek Istennek, hazának, tudománynak szolgálóivá.

Amikor Pápán újrászerveződött a teológiai oktatás, a legendás, dúslombú eperfa lett újra az intézmény pecsétjének címerképe. Csakhát a régi pecsétek megkoptak, s elvesztek. Újat kellett készíttetni. Az évnyitó napjára el is készült az új pecsét, s egy darabig senki sem vette észre, hogy a pecsétkészítő mester elvettette (vagy nem értette) a medio-passzív szerkezetet: „szabadon tenyészik”, és ekképp véste a betűket a pecsétre: szabadon tenyésztek. Nos, nem. A Pápai Református Kollégium tenyészthetetlen. És éppen ebben van egyedisége, titokzatossága, hogy akit befogad kapui mögé, az mind örökké odatartozónak tudja magát. Aki koptatta lépcsőit és padjait, aki forgatta féltve őrzött könyveit, aki „pápua” lett (ahogy szelíd öniróniával nevezték magukat a régi diákok), az mind-mind betekintés nyert a kreatív élet titkába, hogy itt senkit nem tenyésztenek, itt minden Isten termő, tenyésző erején múlik: hazának és tudománynak. Mai nyelvvel szólva: Pápa klónozzhatatlan. Aki Pápa titkát el akarja lesni, annak pápaivá kell lennie. De a kollégium gyümölcse valóban mindenkié. Mik ezek a gyümölcsök?

A docilitas és a libertas nagy ajándéka mellett, az animus gratus, a hálás lélek - ez a Pápai Református Kollégium harmadik nagy gyümölcse az egész magyarságnak. Miért is? Mert mi most egy olyan intézményt laudálunk, mely a dicséretet és dicsőséget mindig a Megtartó Istennek tartotta fenn!

Bogárdi Szabó István